

NOTAT NR. 3/2018 • MANIFEST TANKESMIE

UNGE UFØRE: ER ARBEID BESTE MEDISIN?

Notatet er skrevet av Sofie Rosten Løvdahl som praktikant i Manifest Tankesmie våren 2018. Praksisperioden var en del av masterutdannelsen ved statsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

MANIFEST
– Hele venstresidens tankesmie

Kolstadgata 1, 0652 Oslo • tankesmie@manifest.no • www.manifesttankesmie.no

NØKKELTALL	4
INNLEDNING	5
FELLESKAPET FUNGERER	6
PÅSTANDER OM UNGE UFØRE	7
SITUASJONSBESKRIVELSE	9
MULIGE TILTAK	12
LAVTERSKELTILBUD	13
INDIVIDUELL JOBBSTØTTE (IPS)	14
KONKLUSJON	16
KILDER	17

NØKKELTALL

- Nesten hver tiende person i aldersgruppa 15-29 år er verken i jobb eller i utdanning, og nesten 25 prosent av disse mottar uføretrygd eller arbeidsavklaringspenger.¹
- Omlag 8300 personer i alderen 18-29 mottok uførepensjon i 1999, mens det i 2017 var rundt 15 800 mottakere.²
- Mellom 2016 og 2017 har antallet unge uføre økt med 1470 personer (10,2 %).
- Blant de unge uføre har 62 prosent psykiske lidelser eller atferdsforstyrrelser, mens 12,7 prosent har medfødte misdannelser og kromosomavvik.

¹ OECD, 2018.

² Nav, 2017c, s. 14.

INNLEDNING

Et økende antall ungdommer i Norge står utenfor jobb og utdanning. Antall unge uføre øker, og flere unge sliter med psykisk sykdom.

Ved utgangen av 2017 mottok 1,9 prosent av befolkningen i alderen 18 til 29 år uføretrygd. Denne gruppen er veldig sammensatt, men felles for alle er at den personlige kostnaden ved det å være ufør er stor. De opplever ofte å bli stigmatisert, blir sett på som mislykket, og mister gjerne tilknytning til et fellesskap som jobb og skole kan være.

Løsningen på denne utfordringen er verken å moralisere over at ungdommen er rammet av latskap eller ideologisk motiverte anklager om at de norske velferdsordningene våre er «passiviserende». Slike påstander skaper ikke bare et større skille mellom de som er i arbeidslivet og de som står utenfor, det skaper også et bilde av at velferdsordningene er for generøse. Det er en stor styrke for Norge at velferdsstaten fungerer som sikkerhetsnett for unge i en sårbar situasjon. I stedet for at unge blir overlatt til seg selv, finnes det i Norge gode ordninger som gir folk den tryggheten de trenger i hverdagen. Stønadsordningene kan i mange tilfeller være en del av en inkluderingsprosess som leder mot deltakelse i arbeidslivet – noe som står i kontrast til regjeringens bruk av ordet «utenforskap» for å beskrive trygdemottakere og folk som står utenfor arbeidsliv og utdanning.³

Debatten må bygge på kunnskap, ikke lettvtint synsing. Dette notatet vil gå nærmere inn på hvem de unge uføre er, og hva som er de faktiske utfordringene. Vi vil vise at det finnes muligheter for å inkludere flere unge uføre i arbeidslivet. Her er ikke løsningen å gjøre det vanskeligere for unge å få støtte fra det offentlige, men heller å satse på økt samarbeid mellom Nav, helsetjenestene og arbeidsplassen, slik at unge uføre får den hjelpa og tilretteleggingen de trenger.

³ Bekken, Dahl og van der Wel, 2018, s. 6.

FELLESKAPET FUNGERER

Fundamentet til den norske velferdsstaten er den sterke arbeidslinja hvor flest mulig står i arbeid. Tilliten og lojaliteten til systemet er tuftet på forventningen om at man gjennom arbeid bidrar til verdiskapning i samfunnet, og at fellesskapet yter tilbake dersom den enkelte trenger hjelp.

Velferdsforsker Kjetil van der Wel ved OsloMet har sammen med andre forskere funnet at sjenerøse velferdsordninger ikke gjør at folk lar være å jobbe⁴. Norge har sjenerøse ordninger som sikrer at bredere grupper av befolkningen får mulighet til å bli inkludert i arbeidslivet. Gratis utdanning, arbeidsrettede tiltak og muligheten til forlenget jobbsøkerperiode kan føre til at flere får jobber som er tilpasset deres evner og behov.⁵

Sjenerøse ordninger gjør også at tap av jobb eller å bli syk, i mindre grad fører til økonomiske vansker og at barn vokser opp i fattigdom. Slik motvirker man overføring av fattigdom mellom generasjoner. Det vil være feil å tenke at folk rasjonelt velger å være trygdet framfor å jobbe: å stå i arbeid gir folk mer langsiktig sosial trygghet, og er mer attraktivt enn å benytte seg av minstesikringene som finnes. Gevinsten ved de rettighetene man opparbeider seg gjennom arbeid vil oppleves som større enn den kortsiktige gevinsten som ligger i å benytte seg av minstesikringene.⁶

Av flere grunner vi senere skal se nærmere på, har ikke alle unge like muligheter til å ta del i arbeidslivet. Heldigvis har vi gode velferdsordninger som fanger opp disse, og som på sikt kan hjelpe de tilbake i arbeidslivet.

⁴ van der Wel, Dahl & Halvorsen, 2012.

⁵ Elstad, 2013, s. 64.

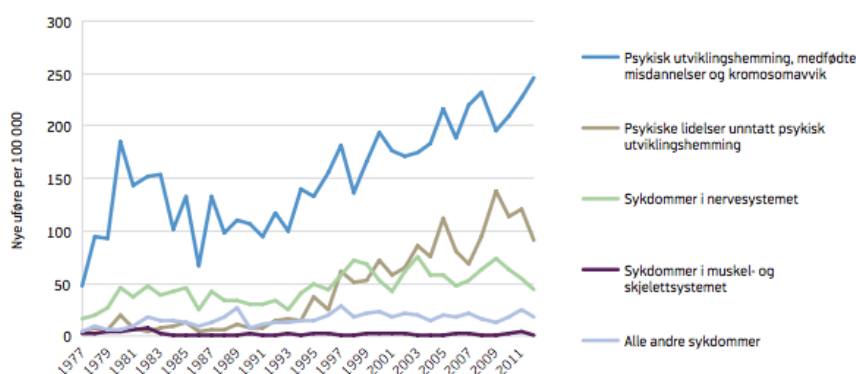
⁶ Elstad, 2013, s. 64-65.

PÅSTANDER OM UNGE UFØRE

Sentrale politikere har forsøkt å utmale «unge uføre» som et enormt samfunnsproblem. Høyres Torbjørn Røe Isaksen hevdet i NRK (*Her og Nå*, 06.10.2010) at uføre 18-19-åringer er Norges største velferdsutfordring: «Siden 1992 så har andelen uføre 18-19-åringer i Norge vokst 115 prosent. Det er det absolutt ingen som forutså. Og dette er den største velferdsutfordringen vi står overfor i Norge.».

Røe Isaksen fortalte ikke lytterne at den viktigste medisinske årsaken til uførhet blant 18-19-åringer er økningen av andelen i denne aldersgruppen som (over)lever med psykisk utviklingshemming, medfødte misdannelser og kromosomavvik.⁷ Disse alvorlige medisinske tilstandene gir ofte svært begrensede muligheter for å forsørge seg selv gjennom arbeid. Det er derfor grunn til å spørre hva Høyre ønsker å oppnå ved å peke ut disse ungdommene som «den største velferdsutfordringen vi står overfor i Norge».

Figur 5. Nye uføretrygdede i alderen 18-19 år, etter diagnosegruppe i 1977-2012. Antall per 100 000

Kilde: NAV

En annen påstand som går igjen i den offentlige debatten er at fellesskapets velferdsløsninger skaper latskap blant unge. Tidligere leder i Senterungdommen Sandra Borch uttalte i 2013 at «Norges velferd gjør oss late, og den unge generasjonen som nå vokser opp er født inn i et enormt velstående land som gir utfordringer. Forventningene om at ”systemet” ordner opp for oss er dessverre en holdning vi ser hos mange unge i dag».⁸

Fremstillingen av uføretrygd som en hvilepute får ikke støtte blant forskere. Kann og Sutterud finner at trygdeytelsene i stor grad fungerer som et sikkerhetsnett og en midlertidig inntektssikring ved sykdom, arbeidsledighet eller

⁷ Nav, 2017b, s. 13.

⁸ Kristiansen, 2013.

andre akutte livshendelser.⁹ Det ser dermed ut til at det norske velferdssystemet ikke fører til at unge trekker seg bort fra arbeidslivet, men at det tvert imot gjør det enklere for vanskeligstilte grupper å klare seg selv. Førsteamanuensis Kjetil van der Wel ved OsloMet konkluderer med at det ikke finnes noe som tilsier at økningen i uføretrygdene skyldes at ungdommer er late.¹⁰

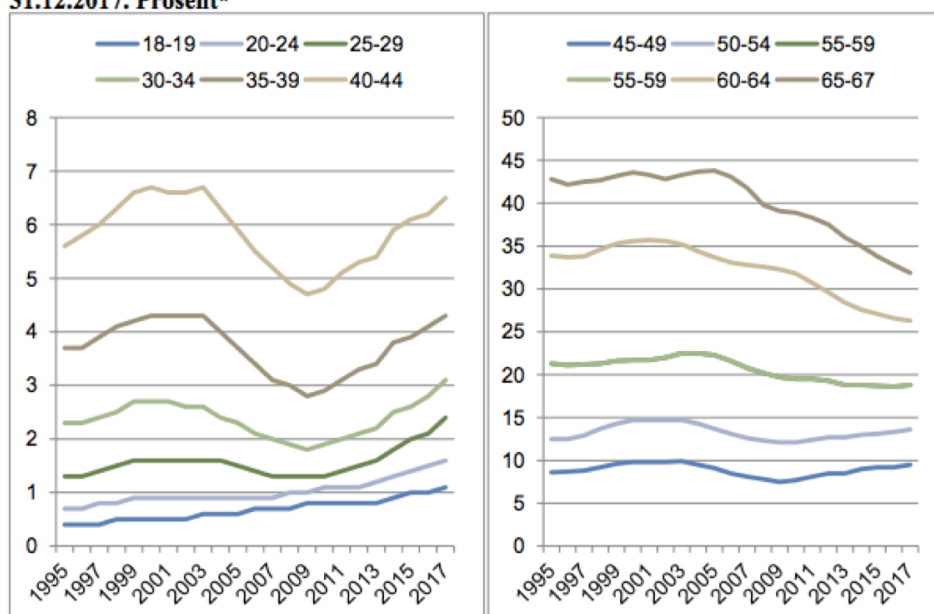
⁹ Kann & Sutterud, 2017, s. 73.

¹⁰ Eriksen, 2018.

SITUASJONSBESKRIVELSE

Uføretrygd skal sikre inntekt for personer som har fått inntektsevnen varig nedsatt på grunn av varig sykdom eller skade. Om man har rett til full uføretrygd eller gradert uføretrygd er avhengig av inntektsevnen til folk, men inntektsevnen må være varig nedsatt med minst 50 prosent.¹¹ I dag finnes det omlag 15 800 unge i Norge som er helt eller delvis ufør.

Figur 7. Uføre etter alder som andel av befolkningen (18-67 år). Pr. 31.12.1995 – 31.12.2017. Prosent*

*Befolkningen 18-67 år: Vi teller 11/12 av 18-åringene og 1/12 av 67-åringene. Dette skyldes at en person ikke kan bli uføretrygdet før måneden etter fylte 18 år, og blir alderspensjonist senest måneden etter fylte 67 år. Nedre aldersgrense for uførepensjon ble hevet fra 16 til 18 år fra 1.1.1998.

Kilde: NAV

Siden utgangen av 1995 har andelen unge uføre økt med 1,0 prosentpoeng. I 1995 var 0,9 prosent av unge i aldersgruppen 18-29 år uføretrygdet, mens dette har økt til 1,9 prosent per desember 2017.¹² Mye av økningen de siste årene kan forklares av omlegging av offentlige tjenester og en økning av antallet voksne med psykisk utviklingshemming eller kromosomavvik. I tillegg ser man at unge uføre med psykiske lidelser øker.

Sammenlignet med andre land har unge som står utenfor arbeidsliv og utdanning i Norge større sannsynlighet for å være dekket av en form for stønad.¹³ Dette er i og for seg bra fordi det betyr at velferdsordningene i Norge i stor grad klarer å fange opp unge som står utenfor jobb og utdanning, i stedet for at de blir overlatt til seg selv.

¹¹ Nav, 2018.

¹² Nav, 2017c, s. 14.

¹³ OECD, 2018, s. 71.

Unge uføre er en sammensatt gruppe, hvor man blant *de yngste* (18-19år) finner en overvekt av diagnoser knyttet til psykisk utviklingshemming, medfødte misdannelser og kromosomavvik.¹⁴

Om man ser alle de unge uføre under ett, er psykiske lidelser den primære årsaken til at unge mottar uføretrygd, hvor hele 62 prosent har psykiske lidelser eller atferdsforstyrrelser. Dette inkluderer psykoser, atferds- og personlighetsforstyrrelser, og angst- og depresjonstilstander. Dette er ikke folk som shopper uføretrygd fordi de ikke vil jobbe.¹⁵

Det er flere grunner til at uførhet stadig oftere skyldes psykiske lidelser. Det som er positivt, er at det nå er lettere å snakke om psykiske lidelser, og flere tørr å oppsøke hjelp enn for bare en generasjon siden.

Berge og Falkum peker på at en grunn til at uførhet stadig oftere skyldes psykiske lidelser kan være at behandlere og ledere for lett setter likhetstegn mellom psykisk lidelse og arbeidsuførhet.¹⁶ Her kan det være snakk om arbeidsgivere som ikke kjenner til mulighetene for offentlig støtte til tilrettelegging, mens behandlingsapparatet i mange tilfeller er for lite opptatt av å styrke klientens arbeidsevne. Det kan i noen tilfeller bety at en som hadde vært tjent med å få tilpasset arbeid, i stedet blir varig uføretrygdet. Det er paradoksalt om den økte oppmerksomheten på diagnoser kan føre til økt utestenging, som i sin tur forsterker de psykiske problemene.

Personer uten videregående utdanning er særlig utsatt for å bli arbeidsledige, og for å falle helt ut av arbeidsstyrken.¹⁷ Problemene kan bli forsterket ytterligere for personer med helseproblemer. Statistikken viser at Norge er et av få land hvor flere unge menn enn kvinner står utenfor utdanning og arbeidslivet. Dette reflekteres også i uførestatistikken som viser at flere unge menn enn kvinner mottar uføretrygd. Det er også blant unge uføre menn at økningen av psykiske lidelser har vært størst.¹⁸

De raske endringene i arbeidslivet, med sterkere krav om spesialisering og færre ufaglærte jobber, gjør heller ikke presset på de unge mindre. Forventninger om at arbeidstakere skal være fleksible, effektive, ha sosial kompetanse og kognitive ferdigheter kan være spesielt vanskelig for unge uføre å innfri.¹⁹ Disse kravene gjør det vanskeligere for unge uføre å kombinere trygd og arbeid, til tross for at mange ønsker å ta del i det fellesskapet som en arbeidsplass er. Arbeidsgivere er ofte skeptiske til å ansette personer som de antar har større fravær og mindre yteevne. Dette kan særlig slå negativt ut for unge uføre, som ofte har mindre tilknytning til arbeidslivet enn personer som blir ufør senere i livet. Mange unge uføre får alvorlige psykiske lidelser tidlig i livet

¹⁴ Brage & Thune, 2015, s. 41.

¹⁵ Nav, 2017b, s. 10.

¹⁶ Berge & Falkum, 2013, s. 20.

¹⁷ NOU 2012:6, s. 224.

¹⁸ Nav, 2017b, s. 10-12.

¹⁹ Berg & Thorbjørnsrud, 2009.

og får derfor problemer med å gjennomføre utdanning.²⁰ Dermed er de henvist til ufaglærte jobber.

²⁰ Berge og Falkum, 2013, s. 211.

MULIGE TILTAK

Tiltak må følge virkelighetsbeskrivelsen knyttet til de unge uføre. Det betyr at det ikke finnes en enkel løsning, som å sende alle unge uføre tilbake til skolebenken eller innskrenke rettighetene knyttet til uføretrygd. Noen unge har så alvorlige og medfødte diagnoser at uføretrygd er eneste realistiske alternativ, mens andre har større muligheter for å komme delvis eller helt tilbake i arbeidslivet. Det er blant de unge uføre med psykiske lidelser at det finnes størst muligheter for å komme tilbake til enten utdanning eller arbeidsliv. Disse trenger god oppfølging på vei inn i arbeidslivet, uten at de trenger å bekymre seg for økonomiske problemer. Tiltakene vi fremhever her vil derfor være rettet mot unge uføre med psykiske lidelser.

Det er nødvendig å både satse på lavterskeltilbud og på tilbud rettet mot de med mer alvorlige psykiske lidelser. Dette synet står i motsetning til det Civitas Paul Joakim Sandøy og Peder Tellefsdal hevder, som skriver om at vi bør være «forsiktige med å fortsette diagnosegaloppen og lavterskelutbyggingen, av en helt annen grunn: hensynet til de aller sykeste».²¹

Det trenger ikke å være slik at man må prioritere det ene tilbudet foran det andre, men heller satse på et helhetlig psykisk helsetilbud. Dette vil kunne virke forebyggende for unge som står i fare for å bli ufør i fremtiden, samtidig som de uføre får oppfølging som på sikt kan hjelpe dem helt eller delvis tilbake i arbeidslivet. Dersom vi klarer å satse på en måte som gir positive resultater, vil det på sikt kunne vise seg å være samfunnsøkonomisk lønnsomt.

Sammen med en satsning på et godt helhetlig helsetilbud for psykisk syke er vi også nødt til å jobbe for en holdningsendring for å skape et mer inkluderende arbeidsliv. Mange med alvorlig psykisk lidelse frykter diskriminering, fordommer og stigmatisering i arbeidslivet.²² Dersom omgivelsene sprer negative holdninger knyttet til uførhet, vil den onde sirkelen forsterkes hvis personen «overtar» de negative holdningene fra omgivelsene.

²¹ Sandøy & Tellefsdal, 2015.

²² Berge og Falkum, 2013, s. 214.

LAVTERSKELTILBUD

Ungdomsårene legger grunnlaget for inntekt, livsstil og mestring som voksen. Funksjonsnedsettelse av fysisk, psykisk eller kognitiv art kan føre til marginalisering og sosial eksklusjon om ikke skolen og tjenesteapparatet spiller godt sammen.²³ Det er derfor i ungdomsårene man bør sette inn midlene for å forhindre at utsatte unge ender opp som uføre.

Storbritannia er et av landene som har satset på en massiv utbygging av lavterskeltilbud for å hjelpe folk med angst og depresjon, det såkalte Improving Access to Psychological Therapies (IAPT).²⁴ Flere millioner har fått et tilbud ved sentrene, og i en rapport beregnes behandlingstidene til 750 pund (ca. 8000kr) per person. Dette beløpet sparer staten inn allerede etter en måned, dersom en tidligere trygdet kommer tilbake i arbeid.

I Norge har man latt seg inspirere av den britiske modellen, som har ført til opprettelsen av Senter for jobbmestring i seks fylker. Effektevalueringen av Senter for jobbmestring viser at deltakerne hadde høyere arbeidsdeltakelse ved 12 måneders oppfølging, sammenlignet med en kontrollgruppe som bare fikk vanlig oppfølging ved Nav.²⁵ Vanligvis får folk sykemelding mens plager behandles, mens ved jobbmestringsentrene legger de aktivt til rette for at man skal kunne få hjelp og stå i jobb/søke jobb samtidig.

I årene som kommer er det viktig å videreføre satsningen på lavterskeltilbud, slik at alle får tilgang til et godt tilbud, uavhengig av kommunal tilhørighet og kommunens økonomi. Samtidig er det viktig å investere i psykisk helsefremmende og forbyggende tiltak, blant annet gjennom å trene alle skoleansatte i psykisk helse, få psykisk helseundervisning inn i skolen og ha en psykolog ved alle skoler.

Et problem for unge uføre er at de ofte ikke har fullført videregående opplæring, og har liten eller ingen tilknytning til arbeidslivet. Derfor må det også rettes tiltak direkte mot arbeidsgivere, som gjør det enklere for dem å ansette folk som er delvis uføre. Vi er helt avhengige av at noen vil ansette unge uføre for å gi dem en arena der de får mestre normale utfordringer og gi dem mulighet til å bidra i samfunnet rundt seg.

Mange av de unge uføre sliter med alvorlige psykiske lidelser og trenger god individuell tilrettelegging. Et vellykket tilbud for unge uføre forutsetter et godt tverrfaglig samarbeid og tidlig og tett oppfølging. Behovet for arbeidsrettet oppfølging kombinert med medisinsk utredning og behandling må avklares så tidlig som mulig.

²³ Bekken, Dahl og van der Wel, 2018, s. 15.

²⁴ Berge & Falkum, 2013, s. 178.

²⁵ Reme et al., 2013, s. 4.

INDIVIDUELL JOBBSTØTTE (IPS)

I 2012 ble det igangsatt et prøveprosjekt kalt individuell jobbstøtte, med mål om å styrke arbeidstilknytningen for personer med moderate til alvorlige psykiske lidelser.²⁶ Sentralt i IPS står bruken av ordinære arbeidsplasser som tiltaksarena, integrering av tjenester innen helse- og arbeidsrehabilitering og tett individuell oppfølging av brukerne. Dette tilbudet rettes også mot personer uten arbeid som ønsker å komme i jobb.

Det viktigste med IPS er at ikke stilles noen krav til deltakerne utover at de ønsker å arbeide. Her er det ingen krav knyttet til symptomer, bruk av rusmidler, funksjonell kapasitet, utdanning eller andre forhold som ellers brukes som seleksjonskriterier både i behandlings- og rehabiliteringsarbeid²⁷. Deltakerne styres ikke inn på jobber som er lette å få i arbeidsmarkedet, men tar heller hensyn til deltakernes egne ønsker, mål og behov.

Evalueringen viser at IPS-programmene får en klart større andel av sine deltakere ut i ordinære jobber enn tradisjonelle arbeidsrettede tiltak i skjermede virksomheter. Ved 18 måneders oppfølging var 37 prosent av IPS-deltakerne i jobb, sammenliknet med 27 prosent i kontrollgruppen. Deltakerne hadde også signifikant bedre livskvalitet, bedre selvopplevd helse, lavere symptomnivå på depresjon og bedre funksjon ved 12 måneders oppfølging sammenliknet med kontrollgruppen.²⁸

Jobbmestrende oppfølging er et annet forsøksprosjekt rettet mot brukere med psykoselidelser med ønske om yrkesrettet attføring.²⁹ Dette tiltaket har hatt sete i attføringsbedrifter, og ser ut til å hjelpe mange ut i det ordinære arbeidslivet. Det fremheves spesielt at tiltaket har lyktes i samarbeidet mellom helse- og velferdsetatene.

Den viktigste faktoren for at tiltak på lang sikt skal kunne gi uføre stabil tilknytning til arbeidslivet er den gjensidige kunnskapsoverføringen mellom Nav og helsetjenestene.³⁰ Slik kan metoder og roller utvikles for å gi best mulig individuell støtte. Om attføringen til det vanlige arbeidslivet skal gå gjennom skjermede eller ordinære virksomheter, bør vurderes nøye i hvert enkelt tilfelle. Samtidig bør man ta med seg at evalueringen av IPS-programmene viste at de fikk flere tilbake i ordinær jobb, enn vanlige Nav-tiltak gjorde. Dette gir

²⁶ Arbeids- og sosialdepartementet, 2017, s. 22.

²⁷ Berge og Falkum, 2013, s. 220.

²⁸ Reme et al., 2016, s.9.

²⁹ Berge og Falkum, 2013, s. 222.

³⁰ Berge og Falkum, 2013, s. 230.

grunn til å satse å gi uføre tiltak i ordinære virksomheter, framfor skjermede virksomheter, i de tilfellene det er mulig.

KONKLUSJON

Ofte likestilles uførhet med det å ikke kunne jobbe. Ved å slutte å se på det som en motsetning, og heller tenke at arbeid kan være en del av tilfriskningsprosess blant de unge uføre, kan vi sikre at flere får oppleve mestring i hverdagen. Dette gjelder særlig de med psykiske lidelser. Her må det stilles tydelige krav til bedre samhandling mellom helsetjenestene og Nav for å øke sjansene for vellykket arbeidsrehabilitering av psykisk syke personer.

Selv om vi i dette notatet understreker arbeidslivets betydning som arena for inkludering, mestring og god psykisk helse innebærer det ikke en ukritisk forventning om at alle uføre må ut i arbeid for å oppleve mening. For noen unge uføre er arbeid åpenbart ikke den beste medisin. Blant de unge uføre med psykiske funksjonshemminger, medfødte misdannelser og kromosomavvik handler det ofte om å legge til rette for alternative arenaer for anerkjennelse.

NAV har de siste årene hatt mange pilotprosjekter hvor blant annet jobbmestringssentrene og IPS har gitt gode resultater. Nå er det på tide at man tar lærdom av disse og sikrer et fullverdig tilbud for unge uføre over hele landet. Forskning viser at det er en samfunnsøkonomisk gevinst ved å sysselsette flere med nedsatt funksjonsevne, selv om arbeidstakerens produktivitet skulle vise seg å være under en tredel av produktiviteten til funksjonsfriske arbeidstakere.³¹ Så selv om kostnadene ved å satse på et bedre tilbud for de unge uføre vil være store, vil vi i et lengre perspektiv kunne tjene på det som samfunn.

³¹ Steen et al., 2012.

KILDER

- Arbeids- og sosialdepartementet. (2017). *Endringer i folketrygdloven mv.* (Prop. 74 L 2016-2017). Hentet fra [https://www.regjeringen.no/content-assets/6f90bde1792d4cc9bae01194837f7bf5/no/pdfs/prp201620170074000dddpdfs.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/6f90bde1792d4cc9bae01194837f7bf5/no/pdfs/prp201620170074000dddpdfs.pdf)
- Bekken, W., Dahl, E. & van der Wel, K. (2018). Unge i risiko for å bli stående utenfor: Hva kan kommunene gjøre?. *OsloMet Rapport*, (4).
- Berge, T & Falkum, E. (2013). *Se mulighetene: Arbeidsliv og psykisk helse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Berg, H & Thorbjørnsrud, T. (2009). Hvorfor blir det flere unge uføre?. *Søkelys på arbeidslivet*, 26(3). s. 289-399.
- Brage, S & Thune, O. (2015). Ung uførhet og psykisk sykdom. *Arbeid og velferd* (1). s. 37-49. Hentet fra https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Analyser+fra+NAV/Arbeid+og+velferd/Arbeid+og+velferd/attachment/406225?_download=true&_ts=14b917a4b70
- Elstad, Lotta. (2013). *Fellesskap fungerer 1 - om velferdsordningene våre og mytene som truer dem*. Oslo: Manifest forlag
- Eriksen, N. (2018, 15. februar). Mer enn tre personer ble uføretrygdet hver eneste time i 2017. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/mer-enn-tre-personer-ble-uføretrygdet-hver-eneste-time-i-2017/69504798>
- Kann, I. C. & Sutterud, L. (2017). Utenforskap og trygdeordningens rolle: Sikkerhetsnett eller hvilepute?. *Arbeid og Velferd* (3), 59-79 Hentet fra https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Analyser+fra+NAV/Nyheter/attachment/520378?_download=true&_ts=15f534a3c98
- Kristiansen, B. S. (2013, 13. mai). Norsk ungdom er blitt for kravstor. En butikkjobb er for mange ikke godt nok lenger. *NRK*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/norsk-ungdom-er-blitt-for-kravstor-en-butikkjobb-er-for-mange-ikke-godt-nok-lenger/62776200>
- Nav. (2009). Arkiv – Uførepensjon pr. 31. desember og 30. november 1999-2008. <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Statistikk/Sykefravar+-+statistikk/Relatert+informasjon/arkiv-uf%C3%B8repensjon-pr.31.desember-og-30.november-1999-2008>
- Nav. (2017). Arkiv – Uføretrygd per 30. september 2008-2017. <https://www.nav.no/522895/mottakere-av-uf%C3%B8retrygd-etter-kj%C3%B8nn-og-alder.pr.30.09.2008-2017.antall>
- Nav. (2017b). *Utviklingen i uførediagnoser per 31. desember 2014*. Hentet fra https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Statistikk/AAP+nedsatt+arbeidsevne+og+uføretrygd+-+statistikk/Uføretrygd/Diagnoser+uføretrygd/attachment/477752?_download=true&_ts=15adb181cf8
- Nav. (2017c). *Utviklingen i uføretrygd per 31. desember 2017*. Hentet fra https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Statistikk/AAP+nedsatt+arbeidsevne+og+uføretrygd+-+statistikk/Uføretrygd/attachment/536876?_download=true&_ts=16194bfeef0
- Nav. (2018). Uføretrygd. Hentet fra <https://www.nav.no/no/Person/Pensjon/Uføretrygd>
- NOU 2012:6. (2012). Arbeidsrettede tiltak. Hentet fra [https://www.regjeringen.no/content-assets/f2ce6d22c3914e7b89d15db41285cf85/no/pdfs/nou201220120006000dddpdfs.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/f2ce6d22c3914e7b89d15db41285cf85/no/pdfs/nou201220120006000dddpdfs.pdf)
- OECD. (2018). Investing in Youth: Norway. *OECD Publishing*, Paris. doi: <http://dx.doi.org/10.1787/24126357>
- Reme, S. E., Ludvigsen, K., Monstad, K., Sveinsdottir, V., Fyhn, T., Løvvik, C., Øverland, S. & Lie, S. A. (2016). Effektevaluering av Individuell jobbstøtte (IPS): Sluttrapport. Uni Helse. Hentet fra <https://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/15564/Sluttrapport%20IPS.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Reme, S. E., Ludvigsen, K., Øverland, S., Løvvik, C., Grasdahl, A. & Lie, S. A. (2013). Effektevaluering av Senter for Jobbmestring: Sluttrapport. Uni helse. Hentet fra https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Forskningsrapporter+og+evalueringer+finansiert+av+NAV/attachment/406835?_download=true&_ts=14bb5a3e0d8
- Sandøy, P. J & Tellefsdal, P. (2015, 4. november). Diagnoseepidemiens ofre. *Civita*. Hentet fra <https://www.civita.no/2015/11/04/diagnoseepidemiens-ofre>
- Steen, A. H., Legard, S., Jessen, J.E., Anker, N. & Madsen, P. G. (2012). Samfunnsøkonomisk analyse av økt sysselsetting av personer med nedsatt funksjonsevne (AFI-rapport 5/2012). Hentet fra http://www.hioa.no/var/ezflow_site/storage/afi/files/r2012-5.pdf
- van der Wel, K. A., Dahl, E. & Halvorsen, K. (2012). Arbeidsinkludering og arbeidsmotivasjon i et komparativt perspektiv. Sosialforsk, Fakultet for samfunnsfag, HiOA. Hentet fra https://www.nav.no/inter-nett/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Forskningsrapporter+og+evalueringer+finansiert+av+NAV/attachment/321983?_download=true&_ts=13a0cee0b50

FLERE RAPPORTER OG NOTATER FRA MANIFEST TANKESMIE

På www.manifesttankesmie.no kan du laste ned følgende publikasjoner:

RAPPORTER

- 2017:** 1/2017: *Toppen av isffjellet. Omfanget av hvitsnippkriminalitet i Norge*
- 2016:** 2/2016: *Koblingsvirksomhet eller delingsøkonomi? Konsekvenser av digital koblingsvirksomhet og automatisering for medlemsgrupper i Handel og Kontor.*
1/2016: *Vinnere og tapere. Yrkesgruppers levealder og pensjonsreformens konsekvenser*
- 2015:** 4/2015: *Fra sosial dumping til sammenbrudd? Byggenæringen i Osloregionen høsten 2015*
3/2015: *De frafalne. Nedvurderingen av praktisk kunnskap i norsk skole*
2/2015: *Høyrepolitikk for all framtid? TiSA-avtalen og folkestyret over fellestjenestene*
1/2015: *Bestemor på anbud. Svekket demokratisk styring av velferdstjenestene*
- 2014:** 3/2014: *Transatlantisk trøbbel. Handels- og investeringsavtale mellom EU og USA*
2/2014: *Kommunane bygger landet. Handlingsrommet for ein aktiv lokal bustadpolitikk*
1/2014: *Før demningen brister. Tiltakspakke mot arbeidslivskriminalitet*
- 2013:** 3/2013: *OPS i helsesektoren. Erfaringer fra Storbritannia, lærdommer for Norge*
2/2013: *Stor ulikhet, dyp krise. Om årsaker til den verste økonomiske nedturen på 75 år*
1/2013: *Før det smeller. Politiske tiltak mot ekstreme boligpriser*
- 2012:** 3/2012: *Når boligboblen brister. Lærdommer fra boligboomen og krakket i Irland*
2/2012: *Grådighetens pris. Svekket fagbevegelse og fallende lønnsandel siden 1980*
1/2012: *Fritt fall. Erfaringer fra privatisering og konkurranse i den svenske skolen*
- 2011:** 2/2011: *Ute av balanse. Finansiering av velferd i kommunesektoren*
1/2011: *Det nye Norge. Økonomisk maktkonsentrasjon i perioden etter 1990*
- 2010:** 4/2010: *Lanseringen av «utenforskapet»: Hvordan høyresiden svekker tilliten til trygdeordningene*
3/2010: *Fortsatt råd til felles velferd? Framskrivninger og politisk handlingsrom mot 2060*
2/2010: *ISS-METODEN: Outsourcing og arbeidsmiljø ved hoteller i Oslo-området*
1/2010: *Myter og fakta om sykefravær*
- 2009:** 2/2009: *Skattepolitikk i det blå: Det faglige grunnlaget for FrPs skatteutt*
1/2009: *Klassedelt helsevesen? Om utbredelsen av privat helseforsikring i Norge*

NOTATER

- 2018:** 2/2018: *Mer målrettet AFP*
1/2018: *Mer moderne, mer rettferdig. Bedre beskatning av internasjonale selskaper*
- 2014:** 1/2014: *En dyr fornøyelse. Bør Norge bygge kraftkabler til utlandet?*
- 2013:** 1/2013: *OPS, OPS, OPS! Fakta og argumenter om «offentlig-privat samarbeid»*
- 2012:** 3/2012: *Vikårbyrådirektivet – en seier for fagbevegelsen?*
2/2012: *Fra finanskrisen til velferds Krise*
1/2012: *Utdannelse på eget ansvar. Tilgang på læreplasser for elever på yrkesfaglige studieretninger*
- 2011:** 2/2011: *«Utdannelse for de mange» – en omtale*
1/2011: *«Den late greker». Myter og fakta om den økonomiske krisen i Hellas*
- 2010:** 5/2010: *Frihandel eller rettigheter – Om den foreliggende frihandelsavtalen med Colombia*
4/2010: *Kupptilhengere ved Oslo Freedom Forum 2010*
3/2010: *Offentlig anbud, sosial dumping. RenoNorden-saken og kommunal konkurranseutsetting*
2/2010: *«Heroes of Human Rights» – Kupptilhengere ved Oslo Freedom Forum 2010*
1/2010: *Offentleg-privat sugerør – Lærdomar frå dei kostbare erfaringane med OPS*
- 2009:** 2/2009: *Redusert sykefravær. Hva kjennetegner virksomhetene som lykkes?*
1/2009: *Faktasjekk: Høyres og Frps påstander om privat helseforsikring sett i lys av erfaringene fra 26 OECD-land*

Pamfletter som er gitt ut i samarbeid med Forlaget Manifest AS kan du finne på forlagets nettside, www.manifest.no

MANIFEST
– Hele venstresidens tankesmie